

Укултном филму Фјодора Бондарчука „Девета чета“ из 2005. године, совјетски војници који су се пријавили за учешће у војној кампањи у Авганистану присуствују политичком предавању о авганистанском фолклору и обичајима, исламу, светињи кућног прага, појму „харам“ и сл. Након што предавач укори једног од војника што не обраћа пажњу на предавање, овај га пита: „Друже капетане, а шта нас брига кога убијамо?“ Капетан на то смртно озбиљним гласом одговара: „У историји нико никада није успео да освоји Авганистан.“

У време када је филм сниман, ова тврдња је имала нарочиту тежину - Русија је тек почињала да се опоравља и диже главу након распада СССР чији је увод представљала управо интервенција у Авганистану, а светској јавности је постајало све јасније да су се и Американци све више запетљавали у свој „Рат против тероризма“, и да завршетак њихове авганистанске авантуре није на видiku.

Девета чета (2005)

Наравно, ова популарна слика Авганистана, земље која је под својим садашњим именом основана тек у XVIII веку, али која је вековима представљала „кружни ток на Путу свиле“, није историјски тачна, али језгровито рекапитулира турбулентну историју овог простора који је „вечито освајан, никада освојен“, па тако и дан-данас представља мешавину непомирљивих племена и култура. Када совјетски капетан каже „никада у историји“, он мисли и на пропаст Александровог Македонског царства убрзо након што му је припојена територија данашњег Авганистана, али и на понижавајући пораз британске казнене експедиције 1842. године који је представљао један од увода у период „Велике игре“ између Британске и Руске империје на средњеазијском простору. Наравно, игнорише се чињеница да је током више миленијума историје ова земља често

Пише: Никола Танасић
недеља, 15 август 2021 22:50

потпадала под различита мање или више стабилна царства, као и да је Британија у завршници „Велике игре“ сасвим солидно држала Авганистан у својој политичкој орбити неколико деценија - све до краја Првог светског рата. Али представа о земљи растрзаној унутрашњим племенским размирицама која се системски супротставља сваком облику спољашњег империјалног утицаја је остала и с лакоћом се пренела на период Хладног рата (где је Руску империју наследио СССР, а Британску - САД), па и на данашње време, где Централна Азија остаје простор геополитичког „натезања конопца“ између Москве и Вашингтона.

Авганистански борци нападају британску војску у повлачењу у Првом англо-авганистанском рату (1839-1842)

Како се калио „совјетски Вијетнам“

Свака прича о историји Авганистана која није вишетомно научно дело нужно остаје

Пише: Никола Танасић
недеља, 15 август 2021 22:50

недоречена. Изванредно комплексни и запетљани династички, политички, религијски, и племенски односи и конфликти у овој земљи чине да Рат у Босни '92-'95., који у Европи представља синоним за политичко-етнички хаос, изгледа као партија икс-окса коју играју осмогодишњаци. Ово непознавање историјских и културних реалија земље која је задњих двеста година под европским колонијалним утицајем само је делимично последица стања на терену. Међународна јавност се увек односила крајње лицемерно према овој држави, обраћајући пажњу на њену све трагичнију судбину само када од ње треба нешто да добије - најчешће успутне поене у геополитичком надгорњавању великих сила.

Тако је Авганистан након вишедеценијских немира, превирања, и грађанских ратова још једном дошао у жижу светске пажње након инвазије совјетске војске 1979. године, која је дошла да подржи „пријатељски комунистички режим“ који је, након крваве револуције спроведене годину дана раније, имао само делимичну контролу над државом. Совјети нису играли ништа мање прљаву игру од осталих - ставили су све што имају на карту фракције која им је била лојална и умешали су се у сукоб који - упркос настојању оног капетана у филму „Девета чета“ - дубински нису разумели, нити су хтели да га разумеју. За СССР, Авганистан је требало да буде убедљива демонстрација *Pax Sovietica* - показна вежба совјетског типа модернизације, еманципације, и постизања мира преко комбинације инфраструктурног развоја и „разградње полуга империјализма и колонијализма“ (укључујући, наравно, и сузбијање политичког утицаја исламских религијских вођа), како би се „омогућило братском народу Авганистана да слободно ради и гради“. Совјети су у овај пројекат ушли пуном паром - са сто хиљада војника на терену, војном техником, и импресивним улагањима у инфраструктуру, индустрију, али и културну еманципацију становништва. Авганистан се налазио „у њиховом дворишту“, на трајекторији вишевековног империјалног вектора руске политике, и Москва је ставила „све карте на сто“ како би на примеру ове земље доказала да Светска револуција није изгубила свој замајац.

Пише: Никола Танасић
недеља, 15 август 2021 22:50

„Најдужи рат у америчкој историји“

Да ли је Авганистан процветао након што су руски зликовци одвели своје тенкове и хеликоптере преко границе? Наравно да није. Уследио је период који веома личи на садашње стање, а које се своди на племенске и фракционе борбе око мрвица које су остале када су империје завршиле још једну партију „Велике игре“, и око контроле над јединим гранама економије које имају недвосмислену дугорочну перспективу - производњом опијума и радикалним исламом. Након повлачења Совјета, Американци су усвојили муџахедине као своју играчку, и наставили су да их негују као оружје против непоћудних режима и различитих „лоших момака“ - у Ирану и Ираку, а затим у Босни, Чеченији, и на Косову. Ово играње са ватром радикалног исламизма се претворило у својеврсну малигну метастазу стратешког партнерства са Саудијском Арабијом и њеним сателитским арапским монархијама, која је на крају довела до једног од највећих националних шокова у модерној историји Америке - терористичких напада 11. септембра 2001. године.

Двадесет година „вечног враћана истога“

Што су ефекти америчке „политикотворне“ (*policy-making*) моћи постајали дифузнији и мање опипљиви, то је више пажња јавности за регију јењавала. Практично током целе друге половине рата, глобална јавност би се сетила Авганистана само приликом најновије у низу „коначних офанзива против талибана“, или неког нарочито спектакуларног убиства америчких војника (на терористичке нападе на цивилно становништво она иста јавност која је чупала косе и ронила сузе због „совјетских злочина“ више није ни обрву подизала - то јест, док им се ти исти цивили нису појавили на кућном прагу након једног од највећих таласа масовних миграција у новијој историји Европе).

Две империје на камењару

И док Американци повлаче своју „поноситу и непобеђену војску“ са авганистанског камењара, а амерички јастребови јадикују што је „нова администрација пропустила прилику да у Авганистану пошаље јасну поруку о привржености демократији и људским правима“, тешко је не присетити се сцене из „Девете чете“, и не повући низ паралела између двају модерних империја које су „отупиле своје зубе“ на непокорној средњеазијској врлети. Ове паралеле су, без сумње, веома натегнуте, али истовремено дају прилично убедљиве слике о природним циклусима империјалне моћи иако делују крајње интуитивно.

Пише: Никола Танасић
недеља, 15 август 2021 22:50

Авганистан у руској и америчкој кинематографији

У СССР-у Авганистан је био тема огромне културне продукције осамдесетих година, махом протестне уметности и музике, и по томе још једном веома наликује на Вијетнам код Американаца. Како је Русија почела да се геополитички опоравља, њена културна елита почела је да улаже извесне напоре да - макар за потребе домаће јавности - донекле амортизује штету коју су направили бројни холивудски филмови који су приказивали Совјете у Авганистану као сурогат-нацисте. Такав филм представља и Бондарчукова „Девета чета“, чија је основна порука управо да је Совјетска армија из Авганистана изашла непоразена, а да ју је код куће дочекала држава у распаду, „за шта су криви политичари“.

Што се Американаца тиче, они су научили веома важну лекцију у Вијетнаму, и после њега никада више нису дозволили својој „индустрији забаве“ да се „отме контроли“. То је са једне стране постигнуто интегрисањем филмских продуцентских кућа у тзв. „одбрамбено-забављачки комплекс“, који је у сваком тренутку био спреман да фокус јавности стави на неке актуелне „локалне нацисте“ који врше геноцид над неким невиним „локалним Јеврејима“ све док не дођу амерички маринци да поправе ствар. Занимљиво је

Пише: Никола Танасић
недеља, 15 август 2021 22:50

да је овај образац интеграције индустрија одбране и индустрије забаве свој врхунац доживео управо у епохи реганизма, и вероватно је кулминирао је у „Рамбу 3" са сценом у коме Силвестер Сталоне обара совјетски хеликоптер помоћу лука и стреле (годину дана након овог филмског обарања хеликоптера, СССР је напустио Авганистан).

Ова врста пропагандног филмског формата убрзо је естетски потрошена, и данас се овакви филмови углавном снимају циљано за наглашено патриотичну публику са америчког Средњег Запада, попут *акцијаша* „Дванаест храбрих" из 2018.

О америчком војном присуству у Авганистану и Ираку снимљено је у међувремену мноштво солидних и вредних филмова - од којих свакако вреди поменути две сатиричне црне комедије из 2016. године - „Виски танго фокстрот" и „Пси рата" - али ниједан од ових филмова није критиковао америчку колонијалну политику ни близу онако отворено и директно као што су то некада чинили „Апокалипса данас", „Бојеви метак", или „Добро јутро, Вијетнаме".

Ако је Русија осамдесетих и деведесетих са својом подземном културном сценом и протестном рок музиком снажно подсећала на Америку шездесетих и седамдесетих, онда у својој савременој културној продукцији на теме властитих империјалних интервенција она највише подсећа управо на савремену Америку. Њени ратни филмови се фокусирају на индивидуални хероизам и способност руског војника, али врло ретко су директно субверзивни у односу на руску спољну политику. Пример овога је и филм „Балканска међа" који у маниру квалитетних америчких акцијаша жанровски педантно слика НАТО агресију на СРЈ и Косовски рат, али врло пажљиво обиграва око превртљиве и недоследне руске политике из тог периода, реинтерпретирајући овај „догађај који је освестио Русију" као још једну „победу руског оружја". Обе „индустрије забаве" у том смислу строго стоје у хармонији са званичним политикама својих земаља, избацујући редовно културне производе са патриотичним садржајима који у великој мери поспешују извесни спољнополитички аутизам своје матичне публике.

Ко је шта научио

Пише: Никола Танасић
недеља, 15 август 2021 22:50

Отварајући нова кризна жаришта по свету, Американци су наставили да се фокусирају на ограничене кампање бомбардовања и контроле ваздушног простора, са нарочитим акцентом на своје најновије играчке - дроне.

Да ли је авганистански фијаско изменио политике двају земаља? Ни најмање. Чим су отресле прашину, обе супердржаве наставиле су по старом, додуше - опрезније. Четврт века касније, Русија је ушла у Сирију на сличан начин на који је претходно ушла у Авганистан - на позив „легалних сиријских власти“, које заправо представљају једну од фракција у грађанском рату коју западни свет у том тренутку није признавао (Руси су то, додуше, овај пут брзо исправили). Русија се, истини за вољу, у Сирији показала као респектабилна војна сила са озбиљним борбеним искуством, а професионално деловање њене авијације и ракетних снага у комбинацији са малобројним трупима на терену кудикамо више је подсећало на америчку, него на совјетску инвазију на Авганистан. Што се саме Америке тиче, након развучених, непопуларних и крвавих окупација Авганистана и Ирака, Пентагон је постао веома скептичан према властитим капацитетима за копнене инвазије. Отварајући нова кризна жаришта по свету, Американци су наставили да се фокусирају на ограничене кампање бомбардовања и контроле ваздушног простора, са нарочитим акцентом на своје најновије играчке - дроне.

Али док су судбине двеју војски у Авганистану биле мање-више сличне у војно-стратешком и политичком погледу, док су социополитички ефекти по матичну државу такође у извесном смислу упоредиви, основна разлика остаје на економском плану - за совјетску економију Авганистан је био неодрживи трошак, док је за америчку економију, оличену у гигантском приватном војно-одбрамбеном комплексу, он био попут мане небеске. Наравно, масовни социјални немири у САД показују да немају сви амерички грађани непосредне користи од билиона долара који се троше на војне и одбрамбене уговоре, нити је геополитички успех директно пропорционалан са профитом америчких произвођача оружја и војно-одбрамбених подизвођача. Напротив, понекад се чини да је ова крвожедна и ратнохушкачка држава у држави, која у свакој геополитичкој несрећи, па и расним и класним немирима у самој САД, види само додатни повод за профит, у једнакој мери непријатељ Америке, колико је пре 30-40 година била непријатељ СССР-а.

Пише: Никола Танасић
недеља, 15 август 2021 22:50

(РТС, 17. мај 2021.)